

УДК 378:[001.8:174]

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-3.24>**Я. В. Топольник**

orcid.org/0000-0001-7885-9454
 доктор педагогічних наук, доцент,
 професор кафедри педагогіки вищої школи
 Донбаського державного педагогічного університету

Н. С. Гарань

orcid.org/0000-0002-7617-8636
 кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри педагогіки вищої школи
 Донбаського державного педагогічного університету

О. М. Сипченко

orcid.org/0000-0003-2476-8092
 кандидат педагогічних наук, доцент,
 доцент кафедри педагогіки вищої школи
 Донбаського державного педагогічного університету

С. Д. Фатальчук

кандидат педагогічних наук, доцент,
 доцент кафедри педагогіки вищої школи
 Донбаського державного педагогічного університету

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

В умовах реформування освіти України, модернізації її змісту, зміни формату в руслі сучасних загальноєвропейських тенденцій та згідно з потребами й вимогами суспільства особливого значення набуває питання академічної доброчесності, що ґрунтується на затверджених нормах і кращих досягненнях світової науки, історії, культури. Представлене дослідження висвітлює й узагальнює думки, уявлення та досвід закордонних науковців із різноманітних аспектів і проблем академічної доброчесності. Так, у проаналізованій статті Ахмеда Хаула з університету Шарджи висвітлюються виклики, що стоять перед закладами вищої освіти Азії та Близького Сходу, пропонуються стратегії, які можна реалізувати для впровадження цінностей академічної доброчесності та запобігання можливим порушенням. Представлено пропозиції Мохамеда Ю. Маттара з юридичного коледжу Університету Катару, як через міжнародні стандарти акредитації та забезпечення якості освіти впроваджувати академічну доброчесність. Ученим доведено, що академічна доброчесність – головний чинник в ухваленні рішення щодо акредитації освітнього закладу та його можливого рейтингу. Також авторами досліджено відмінності академічної мотивації між здобувачами Сполучених Штатів Америки й України у зв'язку з їхніми моральними переконаннями та поведінкою щодо шахрайства або залучення до хибних практик; подано аналіз публікації Ф. Еллін і К. Філліпс щодо академічної нечесності серед здобувачів освіти на Барбадосі. Розглянуто практичні розробки й оцінки національних семінарів академічної доброчесності для сектору вищої освіти в Австралії.

Підсумком статті є думка про те, що саме сприяння й активна підтримка академічної доброчесності є важливою проблемою для освітніх закладів України. Особливої актуальності проблема набула в реаліях сучасного освітнього середовища, де повсюдним став вільний доступ до будь-якої інформації, що дозволяє безкарно присвоювати інтелектуальну власність. Для ефективної боротьби з академічно недоброчесною поведінкою учасників освітнього процесу необхідно забезпечити їх знаннями та відповідними навичками для запобігання академічно неправомірним проявам, елімінації таких.

Ключові слова: академічна доброчесність, вища освіта, порушення академічної доброчесності, плагіат, професійна етика, шахрайські дії.

Постановка проблеми. Вища освіта є складною системою, що функціонує, яка потребує ефективних зусиль освітньо-наукової спільноти, спрямованих на збереження цілісності, підвищення якості, як на задоволення мінливих потреб, так і збереження традицій. Не викликає сумні-

вів важливість підтримки академічно доброчесної атмосфери освітнього середовища закладів вищої школи, що сприяє залученню здобувачів, викладачів, науково-педагогічних працівників до сумлінного навчання, викладання та досліджень. Виклик освітнім системам у всьому світі, що був

наданий пандемією Ковід-19, сприйнятий як перевірка наявної організації та процесів, спрямованих на збереження, захист і сприяння зусиллям щодо збереження норм і практик академічної доброчесності. У свою чергу, саме ці зусилля продовжують забезпечувати якість освітнього середовища та високий викладацький і науковий рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання академічної доброчесності відображено у значній кількості наукових доробків вітчизняних і закордонних науковців. Так, у дослідженні Ш. Лю, К. Хохстедт, Т. Галлант та інших було розглянуто перспективи щодо викладання академічної доброчесності, виявлено актуальні проблеми для майбутньої етичної освіти в галузі інженерії. Надзвичайно актуальна для нашої роботи колективна монографія, що містить поглиблений аналіз нових загроз академічній доброчесності та включає практичні рекомендації щодо формування культури доброчесності. Стала у пригоді для нашого пошуку публікація Д. Стівенса, В. Ромакіна, М. Юхименко, у якій дослідниками подано порівняльний аналіз академічної мотивації та неправильної поведінки американських і українських здобувачів освіти. Проблему розробки й оцінки національних семінарів з академічної доброчесності для закладів вищої освіти Австралії вивчали Г.Дж. Кертіс, К. Слейд, Т. Бретаг, М. Макніл. Прояви академічної нечесності серед здобувачів освіти на Барбадосі вивчали Ф. Еллін і К. Філліпс. Чинники, що впливають на академічну доброчесність електронного навчання університетів Саудівської Аравії, аналізували А. Мухаммад, А. Шаїх. Ключові питання академічної доброчесності для країн Азії та Близького Сходу висвітлено К. Ахмед. Академічна освіта щодо доброчесності на канадському ландшафті вищої освіти представлена в роботі Дж. Мірон, С. Ітон, Л. Макбрейті, Х. Бейг.

Глобальний розвиток публічності, істотне розширення інформаційного простору стало не тільки суттєвим кроком вперед до прогресу та загальної інформатизації, але і породило практику інтелектуальних правопорушень шляхом привласнення чужих ідей, думок, що пов'язано з легкою доступністю інтелектуальної власності та простотою її копіювання. Отже, потреба в утвердженні принципів академічної доброчесності як пріоритетних зумовлює необхідність дослідження означеної проблеми.

Мета статті. Виходячи із важливості проблеми впровадження принципів академічної доброчесності в Україні й актуальності вивчення в цьому зв'язку досвіду зарубіжних країн, а також із відсутності наукових досліджень, у яких розкривалися б аспекти теоретичного та практичного компонентів академічної доброчесності, метою статті визначаємо аналіз сучасних закордонних науково-дослідних праць із досвіду розроблення, упровадження та реалізації академічної доброчесності в освітніх закладах.

Виклад основного матеріалу. Принципи академічної доброчесності мають глибоку історію та визнання як у загальноосвітній освітній практиці, так і в науковій. Важливим моментом для ефективного запровадження та реалізації положень про академічну доброчесність у системі вищої освіти України є вивчення теоретико-дослідних праць зарубіжних авторів з означеної проблеми.

Цікавою для нашого дослідження є робота Джейсона М. Стівенса «Подолання розбіжностей: роль мотивації та саморегуляції в поясненні прогалин у судженнях, пов'язаних з академічною нечесністю». Робота містить дані перехресного опитування здобувачів освіти у Сполучених Штатах Америки за трьома напрямками:

– перший стосувався оцінки суджень, пов'язаних з академічною нечесністю, за вимірами різних сфер (особистісна, загальноприйнята, моральна) та визначав, що є більш характерним для класифікації шахрайської поведінки;

– другий полягав в означенні взаємозв'язку між визначеними судженнями й участі в академічно нечесних діях. Відповідно до отриманих результатів було доведено, що здобувачі, які вважають учинок морально неправильним, з деякою ймовірністю повідомляють про це;

– третій передбачав подолання розриву між моральними судженнями й академічно нечесними діями шляхом розроблення та застосування моделей «морального функціонування» [1].

Розглянута робота проводилася відповідно до ключових положень Гельсінської декларації з повагою до індивідуального права на самовизначення та права ухвалювати обґрунтовані рішення щодо участі/відмови в дослідженні. Загалом добровільно взяти участь у дослідженні були запрошені 523 особи. Скористалися правом відмовитися 81, що становило 15,5%. За остаточною вибіркою був отриманий такий розподіл: 54,2% жінок, 26,5% першокурсників, 26,8% другокурсників; за етнічними групами: 56,5% кавказьких, 18,1% азіатсько-американських, 7,7% афро-американських, 5,9% іспаномовних, 11,8% мультиетнічних. За одержаними результатами було з'ясовано, що саморегулювання, у формі вибіркового морального роз'єднання, відіграло значну посередницьку роль у відношенні між академічною нечесністю та моральним судженням, яке опосередковано впливало на оцінку про відповідальність через моральну мотивацію.

Отримані результати дозволили дійти висновків, що більшість здобувачів освіти вважають, що академічна нечесність є неправильною (але судження різнилися залежно від визначених типів шахрайської поведінки); необхідно більше освітніх можливостей, щоб допомогти здобувачам сприймати та міркувати через моральні принципи, тому що моральні судження мають значення (здо-

бувачі, які вважають вчинок академічно нечесним, рідше беруть у ньому участь); академічно чесне моральне функціонування є складним і багатокомпонентним, а сформоване моральне судження необхідне для моральних дій [1].

Порівняльний аналіз американських та українських здобувачів проведений колективом авторів у публікації «Академічна мотивація та неправильна поведінка у двох культурах» [2]. У роботі досліджено відмінності академічної мотивації між здобувачами США й України у зв'язку з їхніми моральними переконаннями та поведінкою щодо шахрайства або залучення до хибних практик. Результати дозволили означити низку суттєвих відмінностей між українськими й американськими здобувачами. Подібні за ступенем значущості цінності освітніх завдань і вмотивованість на досягнення мети, здобувачі з освітніх закладів України продемонстрували нижчий рівень суджень про неправильність шахрайських дій в орієнтованості на досягнення та вищий – в участі в недоброчесній поведінці, ніж їхні американські колеги. У проаналізованій праці представлено обговорення отриманих результатів і теоретико-практичне значення.

У регіоні Близького Сходу й Азії останнім часом спостерігається значна активізація в галузі наукових досліджень і публікацій із проблем академічної доброчесності. У цих регіонах науковці прагнуть рухатись у напрямі з технологічно розвиненим західним світом. Уряди цих країн значною мірою інвестують в академічні кола, проводять необхідні реформи, щоб успішно визначитись у загальносвітовій академічній і дослідницькій сферах. Зазначене потребує якісних публікацій і актуалізує питання академічної доброчесності й інтелектуальної власності. З огляду на такий розвиток подій значно збільшилася кількість досліджень, присвячених питанням академічної доброчесності в науці й освіті Азії та Близького Сходу. Так, у статті Ахмеда Хаула з університету Шарджи ОАЕ висвітлюються виклики, що стоять перед вищими освітніми закладами означеного регіону, та пропонуються стратегії, які можна реалізувати для впровадження цінностей академічної доброчесності, запобігання можливим порушенням [3, с. 256–270].

Чинники, що впливають на академічну доброчесність електронного навчання університетів Саудівської Аравії, вивчала група науковців з Університету Бахрії, Університету Наджран й Університету короля Абха. Останніми роками більшість державних університетів Королівства Саудівська Аравія впровадили електронне навчання як еволюційну освітню платформу. Незважаючи на численні переваги, це збільшило кількість порушень академічної доброчесності. У розглянутій статті автори визначили дванадцять ключових чинників, що були пов'язані саме із середовищем електронного навчання. У висновках

зазначалося, що найвагомим фактором, який впливав на академічно нечесні прояви, є невідповідні рекомендації, що надаються здобувачам вищої освіти. З метою покращення ситуації авторами пропонувалося ознайомлювати здобувачів з академічними цінностями на початку кожного курсу, упроваджувати в освітніх закладах програми загальної обізнаності для сприяння академічній доброчесності та реалізовувати етичну політику й академічно доброчесні керівні принципи [4].

У статті професора юридичного коледжу Університету Катару Мохамеда Ю. Маттара проаналізовано міжнародні стандарти акредитації та подано шляхи забезпечення якості освіти, а також визначено академічну доброчесність як головний чинник в ухваленні рішення щодо акредитації закладу освіти та його можливого рейтингу в конкурсі на здобуття освітніх досягнень. Академічна доброчесність охарактеризована автором як поняття, що включає, окрім шахрайства та плагіату, дотримання стандартів праці, прав людини, корпоративної і соціальної відповідальності, заходів протидії корупції, охорони навколишнього середовища, використання медіаресурсів, захисту неповнолітніх, протидії екстремізму та радикалізму, уникнення конфлікту освітніх і наукових інтересів, високого рівня професіоналізму викладачів, чіткого дотримання кодексів честі та поведінки. У публікації розглянуто головні закони, правила та норми, що діють у Катарському університеті із проблем академічної доброчесності. Ми згодні з думкою автора про те, що заклади освіти повинні прийняти політику, розроблену з опертям на найвищі освітньо-наукові стандарти, урахувати всі можливості та розширити доступ до освіти для всіх без проявів дискримінації [5, с. 1–28].

Вивченню академічної нечесності серед здобувачів освіти на Барбадосі присвячено публікацію Ф. Еллін і К. Філліпс. Це дослідження було проведено за допомогою опитувальної анкети 363 магистрантів Вест-Індійського університету. В основу опитувальника була покладена розширена теорія планової поведінки, з урахуванням похибки на суб'єктивні норми, що передбачали лише наміри здобувачів «обдурити». Отримані дані дозволили резюмувати, що сприйнятий поведінковий контроль і моральний обов'язок стають суттєвими провісниками намірів академічно нечесної поведінки у формі обману та брехні [6].

Проблемою розроблення й оцінки національних семінарів академічної доброчесності для сектору вищої освіти в Австралії цікавилися дослідники з австралійських університетів. Так, у 2019 р. Агентство з якості та стандартів вищої освіти Австралії (TEQSA) доручило команді експертів з академічної доброчесності розробити та провести серію національних семінарів із метою підвищення рівня знань і формування куль-

тури академічної доброчесності у вищій освіті. Команда експертів під час роботи провела дослідження з такого питання: «Чи зможуть тригодинні семінари помітно вплинути на загальну обізнаність учасників із проблем академічної доброчесності?». Опитування були організовані до та після семінарських занять, отримані результати дозволили дійти висновків, що навіть короткотривалі семінари з розвитку персоналу можуть суттєво змінити знання із проблем академічної доброчесності. Тобто цілеспрямовані й обґрунтовані на професійному рівні заняття можуть суттєво вплинути та зробити вагомий внесок у розвиток культури академічної доброчесності у вищій освіті [7].

Для нашої роботи становить інтерес дослідження, організоване та проведене науковцями з Інституту технологій і передового навчання Хамберта й Університету Калгарі (Канада). Мета наукового пошуку полягала в з'ясуванні дотичності застосування посібників з академічної доброчесності в канадській вищій освіті. Дослідження проводилося в 41 університеті та 33 коледжах, у десяти канадських провінціях, де англійська мова є основною мовою навчання.

Результати продемонстрували, що канадські заклади вищої освіти потребують задоволення потреб здобувачів освіти з позиції реалізації інституційних очікувань щодо етичної поведінки в різних сферах, з яких навчальні посібники є лише однією ланкою в багатокомпонентній системі [8, с. 1–14].

Уважаємо за необхідне підкреслити, що освітнім закладам необхідно чітко визначити академічну доброчесність як одну із пріоритетних цілей, а етична політика повинна реалізовуватися таким чином, щоб здобувачі освіти та науково-педагогічні працівники суворо дотримувалися кодексу академічної доброчесності.

Висновки і пропозиції. Отже, зауважимо, що остаточний внесок нашого дослідження стосується висновків, а ці висновки, навіть якщо вони скромні, можуть сприяти тривалому діалогу між співтовариством науковців, педагогів, філософів, соціологів та інших, зацікавлених у впровадженні ідей академічної доброчесності в Україні. Зокрема, результати цього дослідження доповнюють наявну джерельну базу, пропонують до огляду реальний практичний досвід і теоретичний доробок зарубіжних колег. До того ж результати наших наукових розвідок мають велике значення для всієї спільноти, зацікавленої у зменшенні поширеності проблеми академічного шахрайства та нечесності. Проаналізований зарубіжний досвід свідчить, що зусилля мають бути зосереджені на зміцненні моральних суджень, пов'язаних з академічною недоброчесністю, та на формуванні почуття особистої відповідальності кожного учасника освітнього процесу. У підсумку зазначимо, що потрібні більш ґрунтовні дослідження та цілісні підходи для подо-

лання проблеми академічної нечесності, подальші наукові розвідки означеної проблеми вбачаємо у висвітленні питань упровадження принципів академічної доброчесності в системі вищої освіти України та web-орієнтованої підтримки академічної доброчесності в сучасних освітніх умовах.

Список використаної літератури:

1. Stephens J.M. Bridging the divide: the role of motivation and self-regulation in explaining the judgment-action gap related to academic dishonesty. *Frontiers in psychology*. 2018. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.00246/full> (дата звернення: 11.05.2021).
2. Stephens J.M., Romakin V., Yukhymenko M. Academic motivation and misconduct in two cultures: A comparative analysis of US and Ukrainian undergraduates. *International Journal for Educational Integrity*. 2010. URL: <https://ojs.unisa.edu.au/index.php/IJEI/article/view/674> (дата звернення: 12.05.2021).
3. Ahmed K. Academic integrity: Challenges and strategies for Asia and the Middle East. *Accountability in research* 27 (5), 256–270. 2020. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08989621.2019.1646646> (дата звернення: 11.05.2021).
4. Muhammad A., Shaikh A. Factors affecting academic integrity in E-learning of Saudi Arabian Universities. An investigation using Delphi and AHP, QN Naveed, MRN Qureshi – IEEE Access. 2020. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8962034> (дата звернення: 11.05.2021).
5. Mattar M.Y. Combating Academic Corruption and Enhancing Academic Integrity through International Accreditation Standards: The Model of Qatar University. *Journal of Academic Ethics*. 2021. № 1–28. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10805-021-09392-7> (дата звернення: 15.05.2021).
6. Alleyne P., Phillips K. Exploring Academic Dishonesty among University Students in Barbados: An Extension to the Theory of Planned Behaviour. *Journal of Academic Ethics*. 2011. № 9. 323 p. DOI: 10.1007/s10805-011-9144-1.
7. Developing and evaluating nationwide expert-delivered academic integrity workshops for the higher education sector in Australia / G.J. Curtis et al. *Higher Education Research & Development*. 2021. № 1–16. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07294360.2021.1872057> (дата звернення: 11.05.2021).
8. Academic Integrity Education Across the Canadian Higher Education Landscape / J. Miron et al. *Journal of Academic Ethics*. 2021. № 1–14. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10805-021-09412-6> (дата звернення: 14.05.2021).

Topolnyk Ya., Haran N., Sypchenko O., Fatalchuk S. Issues of academic integrity in studies of foreign scientists

In the context of reforming Ukraine's education, modernizing its content and changing the format in line with modern European trends and in accordance with the needs and requirements of society, the issue of academic integrity, based on the approved norms and best achievements of the world science, history and culture acquires particular importance. The presented study highlights and summarizes the opinions, ideas, and experiences of foreign scholars on various aspects and problems of academic integrity. Thus, the analyzed article by A. Howl of the University of Sharjah highlights the challenges facing higher education institutions in Asia and the Middle East and offers strategies that can be implemented to promote academic integrity and prevent possible violations. The suggestions of M. Mattar from the College of Law of the University of Qatar on how to introduce academic integrity through international standards of accreditation and quality assurance of education are presented. The scientist has proved that academic integrity is the main factor in deciding on the accreditation of an educational institution and its possible rating. The authors have also investigated the differences in academic motivation between applicants of the USA and Ukraine due to their moral beliefs and behavior regarding fraud or engaging in erroneous practices; the analysis of the publication by F. Ellin and K. Phillips on academic dishonesty among students in Barbados is presented. Practical developments and evaluations of national seminars on academic integrity for the higher education sector in Australia are considered.

The result of the article is the idea that the promotion and active support of academic integrity is an important issue for educational institutions in Ukraine. The problem has become especially relevant in the realities of the modern educational environment, where free access to any information has become widespread, which allows appropriating intellectual property with impunity. To combat effectively with academically dishonest behavior, the participants of the educational process must be provided with knowledge and appropriate skills to prevent and eliminate academically illegal manifestations.

Key words: *academic integrity, higher education, violation of academic integrity, plagiarism, professional ethics, fraud.*